

KUPIECKA FIRMA RĄBÓW W DAWNEJ KAMIENICY „ZAYDLICZOWSKIEJ“

Założycielem istniejącego obecnie przy ulicy Sławkowskiej nr 4 sklepu „*Wyroby regionalne. Artykuły piśmiennicze*” był Stanisław Rąb, urodzony 25 kwietnia 1882 r. w Krasnem koło Rzeszowa¹. Do Krakowa przyjechał w 1897 r. i rozpoczął praktykę handlową w krakowskich firmach. W latach 1898—1902 odbył praktykę u kupca Kazimierza Zajączkowskiego w składzie artykułów religijnych przy Placu Mariackim nr 8². Praktykował później w firmie dewocyjnej Juliana Kurkiewicza, mieszczącej się w kamienicy przy Małym Rynku, obok kościoła św. Barbary. Firma Kurkiewicza przejęła lokal po Kazimierzu Zajączkowskim, gdzie obecnie nadal prowadzony jest sklep z dewocjonaliami³. Praktyczną naukę zawodu kontynuował w firmie Władysława Tomaszewskiego (Rynek Gł. 16), prowadzącego handel wyrobami porcelanowymi, a także przejściowo w Jaśle u kupca Brąglewicza⁴. W czasie odbywania praktyk ukończył

1. Stanisław Rąb senior

fol. J. Korzeniowski

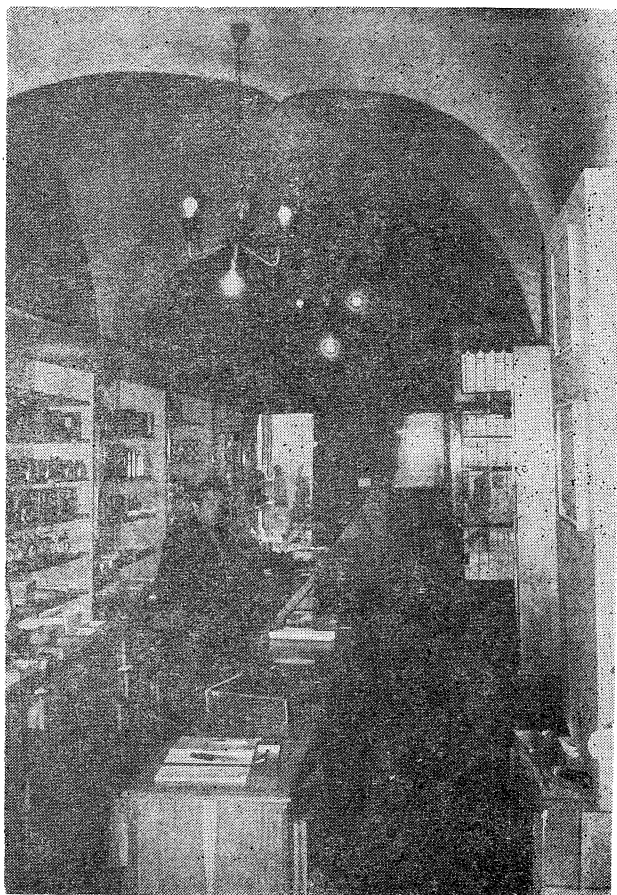

2. Stanisław Rąb junior

fol. J. Korzeniowski

popołudniową szkołę handlową. 28 sierpnia 1913 r. otrzymał Kartę Przemysłową wydaną przez Magistrat Stoł. Królewskiego Miasta Krakowa upoważniającą do „sprzedaży artykułów religijnych, ram, przyborów do pisania i towarów galanteryjnych w Krakowie”⁵. W tym też roku otworzył sklep w kamienicy przy ul. Sławkowskiej nr 4.

Dom w którym Rąbowie założyli swoją firmę posiada kilkunastowieczne tradycje handlowe i kupiecko-rzemieślnicze. Sam budynek powstał w XV w. w formie kamienicy jednopiętrowej, wąskofrontowej, trzechokiennej, z przedprożem⁶. Przyziemie budynku zachowało do dzisiaj gotycki układ: duża sień przechodząca w sionkę prowadzącą na podwórze, obok sieni od frontu wąskie pomieszczenie, z którego przejście do dużej izby od podwórza. Do obecnych czasów zachowała się w przejściu z sieni głównej do sionki dolna część kamiennych fazowanych odrzwi

3. Wnętrze sklepu, za ladą właściciel
 fot. J. Korzeniowski

gotyckich. Inne elementy kamieniarki zostały usunięte w trakcie kolejnych przebudów, jak np. dwa portale gotyckie przeniesione w roku 1887/8 do Pałacu Pułaskich⁷; gotycko-renesansowe odrzwia prowadzące z sieni do pomieszczenia frontowego usunięto w końcu XIX w.⁸. Jest bardzo prawdopodobne, że pierwsi właściciele tego obiektu parali się rzemiosłem, wskazuje na to układ pomieszczeń w przyziemiu i dwukondygnacyjność budynku⁹. Pierwszy znany właściciel, Jan Cyrus, był kuśnierzem¹⁰. Z kolei, niewielka odległość od Rynku poświadcza możliwość kupieckiego charakteru kamienicy.

Na początku XVII w. dom należał do handlarza solą Józefa Pieleśza (Pielisza), który jednocześnie zajmował się szynkowaniem wina w swej kamienicy¹¹. Tradycje handlu winem w kamienicy „Zaydliczowskiej” kontynuowali następni właściciele — rodzina Mąceńskich. Nazwa kamienicy pozostała po poprzednim właścicielu, pisarzu miejskim Zaydliczu, którego rodzina przez długi okres (1674—1716) posiadała ten budynek¹². Najbardziej znanym kupcem winnym był tu Wojciech A. Mąceński (1736—1814), który prowadził na dużą skalę obrót winem węgierskim, rozsyłając je po całej Polsce. Właśnie w kamienicy pod numerem 4 mieściła się znana w owym czasie w Krakowie winiarnia¹³. Wojciech odziedziczył

swój fach po ojcu, Macieju Mąceńskim, który był w tej rodzinie pierwszym właścicielem kamienicy „Zaydliczowskiej”. Z kolei syn Wojciecha, Jakub — kupiec, zapewne kontynuował godnie tradycje winiarskie w kamienicy, do połowy XIX w.¹⁴. Kupiec Zygmunt Miłtowski przejął kamienicę po Mąceńskich, być może prowadził tam dalej winiarnię¹⁵. W 1887 r. kamienicę „Zaydliczowską” kupił Jan Kanty Federowicz, kupiec, późniejszy prezydent miasta Krakowa. Ponieważ w roku 1882 odziedziczył firmę „Handel win i towarów kolonialnych” po ojcu Janie Nepomucenie, mógł więc prowadzić winiarnię również w swojej kamienicy przy ul. Sławkowskiej¹⁶.

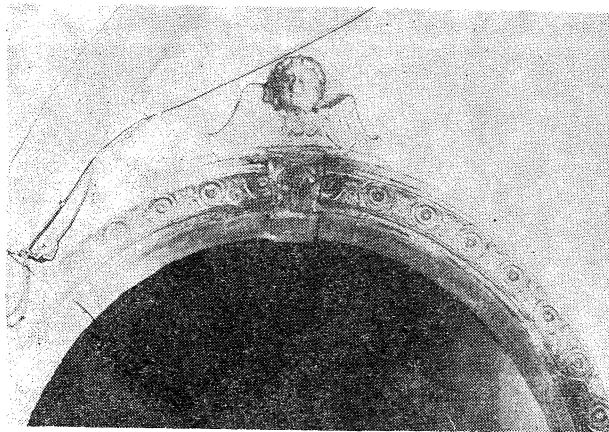
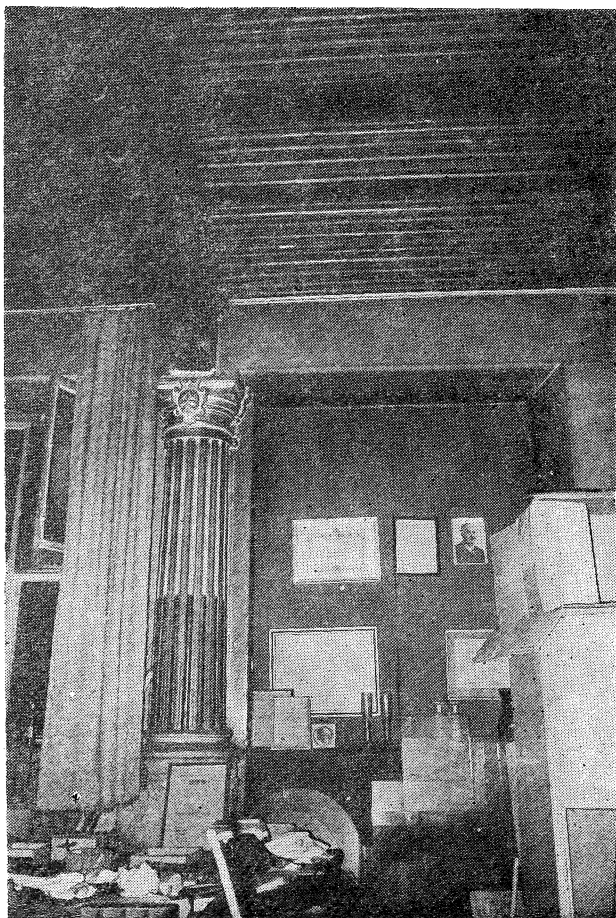
Kolejni właściciele — kupcy winni — przeznaczali na cele handlowe pomieszczenia parterowe: w izbie „na zadzi” prowadzono wyszynk, w „sklepie” od frontu składowano towary¹⁷. Ten korzystny dla handlu układ parteru zachował się do dziś, mimo wielu modernizacji, jakim poddano budynek od czasów średniowiecza. Okres renesansu pozostawił w spuściznie niezwykle wartościowy element w postaci mdrzewiowego stropu w izbie „na zadzi”. Inne zwieńczenie otrzymał też wtedy portal przejścia na podwórze. Fundatorem zmiany wystroju kamienicy w XVI w. mogła być zamożna rzemieślnicza rodzina Cyrusów¹⁸. W XVII w. kamienica została przebudowana i podwyższona o jedną kondygnację. Prace te prowadził ówczesny właściciel, Andrzej Czeski, syndyk miasta Krakowa. Pozostawił on na niektórych elementach wystroju swój herb¹⁹. Z tego czasu zachował się barokowy portal bramy z napisem na impostach „sustine — abstine”, sugerujący prowadzenie przez właściciela handlu winnego. Sień główna otrzymała wtedy piękne sklepienie beczkowe z lunetami; z tego okresu pochodzi też sklepienie izby frontowej — obecnego sklepu Stanisława Rąba. Zachowały się dwa odrzwia kamienne: w przejściu z sionki do izby tylnej i z tej izby do „sklepu”; w izbie od podwórza ocalały dwa barokowe okna. Tu znajduje się obecnie magazyn sklepowy. Klasycystyczny wystrój fasady pochodzi z czasu odnowy kamienicy przez Zygmunta Miłtowskiego (1850 r.)²⁰, jedynie parterowa część zachowała swój barokowy charakter do początku XX w. Wtedy to wstawiono w miejsce okien witryny sklepowe, a barokowe supraporty wmurowano w ścianę sieni²¹. Jedną z tych witryn stanowi obecne wejście do firmy Rąba, druga, bliższa sieni, została w 1930 r. wymieniona na okno (wydzielonego w 1887 r. z sieni sklepiku obecnie firma zegarmistrzowska)²². W zajęтым przez sklep S. Rąba lokalu od frontu kamienicy przed 1913 rokiem istniała firma optyczna. Pierwotnie S. Rąb użytkował właśnie to pomieszczenie po optyku, a izbę od podwórza zażył na magazyn w 1930 r. — wcześniej był tam salon fryzjerski. Wtedy też firma przejęła niewielką przybudówkę na podwórzu.

Wracając do historii firmy, jej właściciel Stanisław Rąb w czasie I wojny światowej odbył służbę w armii austriackiej, uczestniczył też w pracach „Sokoła”. Do 1917 r. walczył na froncie rosyjskim, potem na froncie włoskim brał udział w uciążliwych walkach nad rzeką Piawą. W okresie rozpadania się Monarchii

Austriacko-Węgierskiej, przemierzając po drodze kraje ogarnięte rewolucją, w listopadzie 1918 r. wrócił do Krakowa. W czasie wojny sklep Rąba prowadziła żona, Maria z domu Dziedzic (z Trzciany koło Rzeszowa). Pomagały jej w tym dwie córki. Wtedy też handlowano przede wszystkim artykułami, które miały największy zbyt. Była to tak zwana mała trafika — sprzedaż tytoniu, papierosów, znaczków pocztowych, stempli. Stanowiło to podstawę utrzymania całej rodziny. Po powrocie Rąba do Krakowa firma przedstawia się na handel artykułami religijnymi, papierniczymi i galanterią. Stanisław Rąb utrzymywał kontakty z firmami krajowymi i zagranicznymi; z krajowych warto wymienić: Towarzystwo Przemysłowe K. Wasilewski (Warszawa), które zaopatrywało m.in. w ochraniacze do ołówków, pióra wieczne, pluskiewki, podstawki do obsadek i pieczętek, spinacze, stalówki, zszywki²³, — Fabryczny Skład Papieru R. Aleksandrowicz (Kraków, ul. Długa 1)²⁴, — Towarzystwo Akcyjne Fabryki Ołówków S. Majewski (Warszawa)²⁵, — Fabryka obić papierowych, papierów, błon fotograficznych i bibulek kolorowych J. Franaszka (Warszawa)²⁶, Fabryka Listew i Ram W. Domański (Warszawa)²⁷, — Wytwórnia ram owal-

4. Magazyn sklepowy, dawna izba „na zadzi” z drewnianym stropem i międzyokienną kolumną z herbem Cieskich

fot. J. Korzeniowski

5. Renesansowe zwieńczenie portalu w przejściu z sieni głównej do sionki prowadzącej na podwórze
fot. J. Korzeniowski

nych i kwadratowych stylowych, W. Markow (Warszawa), — T. Nagłowski, Wydawnictwo książek i kalendarzy religijnych, Artykuły Dewocyjne (Częstochowa)²⁸. Z zagranicy Stanisław Rąb sprowadzał między innymi — z Monachium (firma „Krauze — Grenner”) obrazki komunijne do książeczek i obrazy na ścianę, — z Lipska (firma „Seemann”) rozmaite oleodruki. Sklep prowadził równocześnie oprawę obrazów. Obrazy dewocyjne miały duży popyt, gdyż krajowa produkcja oleodruków była wówczas słabo rozwinięta. Prócz wymienionych towarów w sklepie Rąba można było zaopatrzyć się w galanteryjne cacka — wysokiej jakości wyroby skórkowe, jak torebki, portfele, portmonetki, teczki. Sprowadzane one były z Warszawy z licznych firm żydowskich dzielnicy Nalewki — szczególnie ceniono sobie wyroby ze skóry koźlej, fochowej i krokodylej. W połowie lat dwudziestych wystąpiło duże zapotrzebowanie na oleodruki przedstawiające św. Teresę od Dzieciątka Jezus. Zjawisko to wiązało się z przeprowadzonym w roku 1925 procesem kanonizacyjnym tej świętej. Właściciel sklepu sprowadzał ten poszukiwany towar wprost z Paryża. Sprzedawano też wyroby z drewna — gdy Stefan Wyszyński został wyświęcony na biskupa lubelskiego, właśnie u Rąba zaopatrzył się w lipowy krzyż nad klęcznik. Dowodem popularności firmy w tym okresie był fakt dokonywania tam zakupów przez kardynała Sapiechę — nabywał albumy na fotografie.

Właściciel firmy należąc do Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej, pełnił funkcję jej wiceprezesa w latach trzydziestych, obok Adama Szarskiego i Jana Kwiatkowskiego. Od początku lat dwudziestych natomiast Rąb działał w Izbie Przemysłowo-Handlowej, otrzymując później godność radcy tej Izby. Należał do Arcybractwa Miłosierdzia i Banku Pobożnego w Krakowie — za pracę w dziale charytatywnym został odznaczony przez kardynała Sapiechę. Wspomagał wysokimi datkami pieniężnymi dzieło budowy bursy księdza Mieczysława Kuznowicza przy ul. Skarbowej 2. Związany z Chrześcijańską Demokracją, był Stanisław Rąb z ramienia tej partii radnym miej-

skim. Dowodem jego wysokich kwalifikacji w zawodzie, było powołanie na biegłego sądowego w branży papierniczej i dewocyjnej.

Tradycje kupieckie w firmie Rąbów kontynuował syn Stanisława, Stanisław Rąb junior, absolwent Liceum Humanistycznego w Krakowie. W 1938 r. zawarł on z ojcem umowę o pracę, potwierdzoną przez Izbę Przemysłowo-Handlową. W uciążliwych warunkach okupacji sklep prowadził nadal działalność handlową, stając się równocześnie punktem kontaktowym i kolportażowym Armii Krajowej. Wydział Przemysłu i Handlu Starego Miasta Krakowa z dużymi trudnościami zezwolił w 1950 r. na zawarcie spółki między Rąbami, ojcem i synem. Był to niekorzystny okres dla rozwoju prywatnego handlu w Krakowie. Trudności firmy pogłębiły się na początku 1956 r., kiedy to między innymi Rąbowie otrzymali nakaz likwidacji sklepu. Jednym z motywów działania władz była chęć ograniczenia handlu dewocjonaliami. W Krakowie działały w tym okresie tylko trzy firmy prowadzące sprzedaż tych artykułów. Zmiany polityczne w kraju po październiku 1956 r. spowodowały przywrócenie koncesji na prowadzenie sklepu wraz z propozycją zmiany lokalizacji m.in. na małowruchliwą ulicę Bracką. Spółka Rąbów nie ustąpiła i udało im się utrzymać dotychczasowe pomieszczenie sklepu. Od śmierci ojca w 1961 r. Stanisław Rąb junior samodzielnie kieruje firmą. Obecnie sklep prowadzi sprzedaż wyrobów regionalnych, jak na przykład produkowanych w Nowym Sączu talerzy i kasetek z drewna, sprzedaż artykułów piśmienniczych, drobnej galanterii i zabawek. Towary te zalegają na starych, pochodzących jeszcze z końca XIX w. regałach, biegnących wzdłuż całej ściany pomieszczenia frontowego. Zapasy ich rozlokowano w malowniczym nieładzie w dawnej izbie „na zadzi”, pod renesansowym drewnianym stropem, pamiętającym czasy największej świetności handlu w kamienicy przy ul. Sławkowskiej 4.

P R Z Y P I S Y

¹ Wiadomości nie oznaczone przypisem pochodzą częściowo od obecnego właściciela sklepu Stanisława Rąba a częściowo są wynikiem obserwacji dokonanych przez autorkę.

² Akta Kongregacji Kupieckiej (AKK) 67, WAP, Księga wpisowa uczniów handlowych, s. 70.

³ AKK 10, s. 17, 112; J. Czech, *Kalendarz krakowski*, 1897, ogłoszenie nr 7.

⁴ J. Czech, *Kalendarz...*, 1897, ogłoszenie nr 25.

⁵ Dokument w posiadaniu właściciela sklepu.

⁶ A. Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica Sławkowska*, Biblioteka Krakowska nr 75, Kraków 1932, s. 18, 23 — rewizja z 1736 r.; J. S. Jamroz, *Mieszczkańska kamienica krakowska*, Kraków 1983, s. 131, s. 107—117, według autora typ kamienicy trzeci.

⁷ A. Chmiel, *Ulica Sławkowska*, s. 24.

⁸ J. Rostafiński, *Przewodnik po Krakowie i okolicy*, Kraków 1891, s. 80.

⁹ J. S. Jamroz, *Mieszczkańska...*, s. 149, 162.

¹⁰ A. Chmiel, *Ulica...*, s. 7 — wzmianka z 1578 r.

¹¹ tamże.

¹² tamże, s. 11.

¹³ *Polski Słownik Biograficzny* (PSB), PAN 1975, t. XX, s. 325—326.

¹⁴ tamże, s. 326.

¹⁵ A. Chmiel, *Ulica...*, s. 22.

¹⁶ tamże; PSB PAU 1948, t. VI, s. 380—381.

¹⁷ J. S. Jamroz, *Mieszczkańska...*, s. 149—150.

¹⁸ A. Chmiel, *Ulica...*, s. 7; A. Chmiel, *Herby Cyruśów mieszczańskich krakowskich*, *Rocznik Krakowski*, t. I, 1898, s. 269—286.

¹⁹ A. Chmiel, *Ulica...*, s. 7, 11, w użytkowaniu rodziny Cieskich (Czeskich), była kamienica w latach 1639—1674.

²⁰ tamże, s. 22.

²¹ B. Treter, *Przebudowa portali sklepowych w parterze domu przy ul. Sławkowskiej nr 4*, w: *Architekt*, 1931, z. 1, s. 18—19.

²² tamże; A. Chmiel, *Ulica...*, s. 23.

²³ *Rocznik Polskiego Przemysłu i Handlu*, 1938, s. 120.

²⁴ tamże, s. 70.

²⁵ tamże, s. 67.

²⁶ tamże, s. 32.

²⁷ tamże, s. 24.

²⁸ tamże, nr 13134.